

Ірина Іванівна ЯЦЕНКО,

аспірантка Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Наявність складної політичної ситуації, реформування державних органів та розвиток сучасних технологій у всіх галузях знань є тими чинниками, які обумовлюють необхідність приведення судової експертизи до світових стандартів. Для досягнення цієї мети потрібно дослідити сучасну нормативно-правову базу забезпечення судової експертизи в Україні, розглянути її історичні зміни, порівняти їх із рівнем, на якому реалізується судова експертиза у світі та виділити перспективні напрямки міжнародного співробітництва в цій галузі.

Багато провідних вчених присвячували свої дослідження вивченню концептуальних засад судово-експертної діяльності та розгляду питань міжнародного співробітництва у цій сфері. Серед них такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Т. В. Аверьянова, І. А. Алієв, В. Д. Арсеньєв, С. Ф. Бичкова, А. І. Вінберг, О. І. Виноградова, Т. С. Гавриш, В. В. Галунько, В. Г. Гончаренко, О. М. Єшук, А. А. Ейсма, А. В. Іщенко, В. О. Коновалова, Н. І. Клименко, В. С. Кузьмічов, В. М. Куйбіцький, І. В. Лешукова, В. К. Лисиченко, М. А. Макаров, А. Г. Маланюк, Н. Т. Малаховська, П. Г. Назаренко, О. О. Олійник, М. І. Пашковський, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, І. В. Пирог, О. Р. Россинська, І. Я. Фрідман, М. Г. Щербаковський, В. Ю. Шепітька та інші.

Основу сучасної нормативно-правової бази, що регламентує судову експертизу становить Закон України «Про судову експертизу», прийнятий у 1994 році [1]. За час свого існування закон зазнав низку змін, остання з яких відбулась зовсім недавно, у жовтні 2019 року. Прийняті зміни стосуються частини першої статті 7 Закону, яка була викладена у наступній редакції: «Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом».

Необхідно відмітити, що питання підпорядкування судового експерта є одним з найважливіших з точки зору розбудови цієї галузі. А також вкрай важливим для забезпечення принципу незалежності судового експерта. Серед науковців існує декілька поглядів на вирішення цієї проблеми. Наприклад, такий, що передбачає повне ліквідування відомчих експертних служб за для забезпечення незалежної судової експертизи. Проте, наведене у Законі формулювання затверджує більш поміркований підхід, який призведе до розвитку інституту альтернативних судових експертиз, в результаті формування якого нормальна конкуренція забезпечить якість проведення експертної діяльності. А з іншого боку, затверджене формулювання дозволяє зберегти значний досвід діяльності державних експертних структур, який неможна втрачати.

Розглядаючи світовий досвід, слід зазначити, що на формування правової системи окремих країн, завдала вплив велика кількість історичних факторів. Але у багатьох країнах Європи експертні установи діють спільно з поліцейськими організаціями, під юрисдикцією міністерств внутрішніх справ, оборони або юстиції. Наприклад, так відбувається у Великобританії, Франції, Португалії, Нідерландах, Іспанії та Польщі. А ось у Словаччині і Туреччині біомедичні дослідження здійснюються у судових лабораторіях, що входять до складу університетів. Натомість у Латвії працюють, як державні, так і приватні експерти. Хоча при цьому приватні експерти і обмежені у праві проводити більшість криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз. Доречі, така саме ситуація спостерігається і в Україні, наприклад, у відношенні судово-медичної експертизи. А у вигляді прикладу недержавного судового експерта можна навести діяльність ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз».

Розглядаючи склад Законодавство України про судову експертизу, у якості законодавчої бази слід враховувати Конституцію України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України. Увагу також слід звернути на ст. 2 самого Закону України «Про судову експертизу», яка містить декілька важливих особливостей. Одна з яких свідчить про те, що практика проведення судових експертиз вийшла за межі чинного законодавства, і більше регулюється підзаконними актами, рішеннями судів та поясненнями органів виконавчої влади. А інша стосується орієнтації на міжнародну співпрацю, адже за міжнародними договорами (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) визнається їх верховенство над законодавством України.

До міжнародних нормативних актів, зокрема відносяться: 1) багатосторонні міжнародні договори, що регламентують права і свободи людини (Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, а також Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7, 11 до неї, Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поведінки і покарання 1984 року та ін.); 2) багатосторонні міжнародні договори з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру, які регламентують окремі питання залучення експертів до вирішення поставлених завдань (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року з Протоколами до неї); 3) багатосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які

визначають проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги, залучення експертів до суду іноземної держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції (Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Другим додатковим протоколом 2001 року до неї); 4) двосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (регламентують проведення експертиз, допит експертів у кримінальному провадженні у порядку міжнародної правової допомоги) [2, с. 262–263].

Важливим для нашого дослідження також є розділ IV Закону України «Про судову експертизу». Всі статті якого (22; 23; 24) присвячені міжнародному співробітництву. У Законі закріплена можливість залучення міжнародних експертів до здійснення судових експертиз в Україні. А також, дозволено проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави. Окрім того в Законі передбачено міжнародне наукове співробітництво.

Серед міжнародних судово-експертних організацій необхідно відмітити «мережу судово-експертних установ в Європі» (ENFSI). Її стратегія та завдання спрямовані на розробку методичних рекомендацій, координування науково-дослідних робіт по виконанню експертиз, забезпечення потреби країн-членів ЄС в галузі судової експертизи у новітніх досягненнях науки і техніки, організацію оперативного керівництва науковими дослідженнями і подальшим вдосконаленням судової експертизи в Європі.

Розглядаючи досвід міжнародного співробітництва з ENFSI на прикладі Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (розпочатий з 2017 року), слід відзначити коло задач, які вирішуються під час співпраці. А саме: 1) розвиток науково-методичного забезпечення системи експертних установ Міністерства юстиції України на сучасному науково-технічному рівні; 2) опанування закордонного досвіду та впровадження в українську експертну практику сучасних досягнень світової науки, а також інструментальних засобів і методів роботи в галузі судової експертизи; 3) гармонізація законодавства в судово-експертній сфері; 4) підтримка авторитетності української судової експертизи на міжнародній арені [3].

Висновок. Підводячи підсумок аналізу зібраних даних можна відзначити наступне.

1. Законодавство та система нормативних актів спрямованих на регулювання питань судової експертизи в Україні досі перебуває у процесі розвитку. Окрім того, з питань судових експертиз накопичена велика кількість підзаконних актів, рішень судів та пояснень органів виконавчої влади, якими здебільшого і регулюється ця галузь;

2. Судова експертиза в Україні може здійснюватися, зокрема, судовими експертами, які не є працівниками державних установ, а також реалізовуватись іншими експертами. Така норма відповідає міжнародній практиці, створює підґрунтя для діяльності недержавних експертів та забезпечує розвиток галузі.

3. Законодавство України підтримує розвиток міжнародного співробітництва у галузі судових експертиз. Є низка міжнародних нормативних актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. А також у судово-експертних структур України є досвід співпраці з міжнародними організаціями в цій галузі.

4. Аналізуючи вищезазначений досвід можна виділити наступні перспективні напрямки міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи:

– науково-методичне співробітництво, в тому числі з питань сертифікації та валідації методичного забезпечення судової експертизи;

– стандартизація та акредитація в галузі судово-експертної діяльності;

– вдосконалення системи підвищення кваліфікації працівників судово-експертних установ;

– переймання досвіду по впровадженню системи якості ISO 17025 у судово-експертну роботу.

Список бібліографічних посилань

1. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12) (дата звернення: 28.10.2019).

2. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2–3 (6–7). С. 259–264 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_51 (дата звернення: 28.10.2019).

3. Міжнародне співробітництво Київського науково-дослідного інституту судових експертиз // Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції. URL: <https://kndise.gov.ua/news/news-view/c-22> (дата звернення: 28.10.2019).

Одержано 28.10.2019